

Josep Vallverdú: «He arribat al caire del centenari per atzar, les casualitats ens marquen la vida»

L'il·lustre escriptor lleidatà serà homenatjat durant tot el 2023 per la seva extensa obra literària que, als seus 99 anys, ampliarà amb un quart llibre de memòries que es titularà ?Carta de postres?

Josep Vallverdú, al balcó de casa seva, a Balaguer | Àlvar Llobet

Josep Vallverdú i Aixalà (Lleida, 1923) ens rep al seu pis de Balaguer, on passa les hores llegint i, sobretot, escrivint. El passat mes de juliol va complir 99 anys, però ell no se'n fa pagues d'aquesta fita. Creu que és una casualitat haver arribat a aquesta edat amb el vigor que serveix i que demostra. La taula és curulla de llibres seus que, metòdicament, ha preparat per a la conversa, que es fa una setmana després que el Govern de la Generalitat hagi oficialitzat el 2023 com l'any en què se l'homenatjarà pel centenari del seu naixement. 2023 serà, doncs, l'Any Vallverdú. Vallverdú, a qui podeu llegir regularment com a articulista a **NacióDigital**, admet que **no és molt amic dels reconeixements "florits"**, però creu que l'efemèride és una bona oportunitat per aprofundir en l'estudi de tota la seva obra.

S'asseu a la butaca, des d'on veu la postal del riu Segre als peus de l'església de Santa Maria. Reviu el seu passat, parla del català, explica vivències personals i coneixences i reflexiona sobre una carrera literària que la continua amb poemes i un quart volum de les seves memòries, que portaran un títol ben clarificador: **Carta de postres**. No es cansa d'explicar i reflexionar, i no perd el fil del relat. Mai no ho ha fet. **El seu cap, admet, bull d'històries**, i sempre troba el moment per posar-les sobre el paper.

- D'entrada, felicitats!

- Gràcies! Li he de dir, però, que la longevitat no és cap mèrit. Hi ha gent que té la mala sort que els hi cau una teula al cap i els mata. He arribat al caire del centenari per atzar. Les casualitats ens marquen la vida d'una manera més gran del que podem pensar.

- **El 2023 serà, oficialment, l'any Vallverdú.**

- Normalment, quan se celebra una efemèride així, el protagonista fa anys que és mort. No es veu gaire sovint que l'homenatjat sigui viu, però això són circumstàncies que no podem controlar.

- **Li agraden els homenatges?**

- El que m'agraden són les coincidències! [riu]. Sempre és agradable l'amabilitat de la gent i el reconeixement a l'obra feta, però tampoc soc partidari d'homenatges massa florits. El que s'iniciarà l'any vinent serà perllongat, es farà durant mesos, i es pretén que sigui acadèmic. És a dir, que es posi l'accent en l'estudi de l'obra. De mi s'ha dit que tinc una gran trajectòria, que soc un escriptor degà amb molts llibres publicats... però no s'ha anat al fons de l'obra.

- **Ha estat poc estudiada?**

- Crec que sí. El que més ha aprofundit ha estat en Josep Maria Aloy, que era el meu biògraf, un home intel·ligent, sensat i generós. Els seus estudis, però, van limitar-se a la literatura infantil i juvenil, i l'altra part de la meva obra no va ser tan tractada.

"Tinc la sensació que la meva obra ha estat poc estudiada a fons. L'homenatge del 2023 és una bona oportunitat per continuar aquesta tasca que ja va començar Josep Maria Aloy, però que no va completar"

- **Continua escrivint actualment?**

- Sí. Faig poesia, narrativa i memòries. Properament, apareixerà el meu sisè llibre de poemes, un sobre anècdotes de la llengua catalana i el quart volum de les meves memòries, on explico els quaranta darrers anys de la meva vida, i quins quaranta anys! M'aturo el juliol del 2022, quan compleixo els 99 anys.

- **Com es diu aquest nou volum?**

- *Carta de postres.*

- **És un gran títol. Molt identificador del seu moment.**

- Quan acabes de dinar et porten la carta de postres. Jo ja he acabat de dinar i estic fent les postres! En la part final d'aquest llibre es nota que l'escric des de Balaguer. Tenia la intenció de fer un dietari sobre la meva vida en aquesta ciutat que havia de titular-se *Quaderns de la bultra*, que és un títol molt bonic, però he integrat les vivències i reflexions en aquest llibre de part de la meva vida.

- **Pensa molt en el passat?**

- M'apareixen imatges amb una gran nitidesa, i això ho atribueixo a la memòria que tinc i a la gran afició pel dibuix. Sempre m'ha agradat molt dibuixar, i encara ho faig avui. Aquest instint em ve del meu pare, que era un gran caricaturista. De petit tafanejava, era un nen molt curiós. Llegia, mirava revistes, intentava dibuixar els objectes que veia, em feia joguines, m'inventava històries...

- Aquesta inquietud també li va servir de mètode per escriure.

- Exacte. Veia una figura pel carrer i m'evocava altres històries. Sempre he tingut relats i narracions al cap, i he escrit a raig, passant-m'ho molt bé.

Josep Vallverdú, amb la Medalla d'Or de la Generalitat 2019. Foto: Govern

- Diu que publicarà ara un llibre d'anècdotes de la llengua catalana. De què anirà?

- Comença amb una curiositat. Quan tenia quatre anys, vaig veure que el meu padrí recollia patates a l'hort, i jo li vaig dir: ?Quin bé de Déu de patates, padrí!?. Imagini's, un marrec fent anar aquestes expressions! (riu). Les deia per què les sentia per casa. En aquest llibre pretenc fer un repàs de l'expressivitat del llenguatge, i hi parlo, per exemple, de Ramon Llull, que tenia un instint per la paraula que jo, modestament, crec que també tinc. Sempre m'ha interessat treballar la paraula i l'expressió. Als meus textos hi he posat mots cultes, populars, antics, pintorescos...

- És un orfebre de l'idioma.

- Hi havia una conjugació verbal que s'utilitzava per Ponent i que ja ha caigut en desús. Un imperatiu futur que m'agradava molt: "Surto un moment. Adonaras-te de l'olla...". "Fixaras-te bé en aquell llibre...", aquestes expressions sovint s'acompanyaven d'interrogacions, per exemple: "Adonaras-te del nen, vols?".

"Les paraules s'han de tractar bé i cal treballar la varietat. És important que els llibres tinguin un nivell elevat, i si el lector no entén algunes paraules, que les busqui al diccionari. Així es manté la riquesa de la llengua"

- Hem perdut la riquesa del català amb els anys?

- Actualment, hi ha molta introducció de mots que deriven de la tecnologia, i, pel que veig, a molts escriptors els hi manca vocabulari. La riquesa del català també s'ha de cultivar parlant en el dia a dia, no només quan s'escriu. Les paraules s'han de tractar bé i cal treballar en la recerca de la varietat. Jo sempre vaig amb el diccionari de sinònims a les mans. Els grans mestres d'això són Josep Pla i Salvador Espriu.

- En els llibres infantils i juvenils que ha escrit, em crida l'atenció el nivell de català que utilitza. És elevat. Hi ha moltes paraules que els joves lectors no entenen. Per què ho fa?

- Al lector se l'ha d'estirar cap a dalt, i a la canalla, més. Si diuen que hi ha alguna paraula que no saben, jo els hi dic: "Busca-ho al diccionari com feia jo a la teva edat!". Cal una mica d'esforç. No li podem donar tot mastegat al lector, perquè això acaba repercutint en el nivell de la llengua.

- Per conèixer el vocabulari també és important llegir. Vostè no ha parat mai de fer-ho d'ençà que era un nen.

- El meu primer referent va ser *El Patufet*. Els nens que el vam llegir estem vacunats de tots els microbis! [riu], perquè va ser de les primeres publicacions que va acceptar les normes ortogràfiques de dalt a baix, i això va ser gràcies a Josep Maria Folch i Torres. Anys després de publicar-se *El Patufet*, molts diaris encara no tenien assumida la normativa.

- I ara què llegeix?

- Ho faig gairebé per obligació! [riu]. Vull dir que tinc moltes propostes de lectures, a vegades perquè se n'ha fet una crítica bona o d'altres perquè jo mateix hi he d'intervenir en forma de pòtics o de pròlegs. Ara m'he acabat de rellegir *Bellviure*, un llibre del polític i periodista balaguerí Joan Sauret. N'he de fer un pròleg per a una reedició que se'n farà.

- Llegeix més que escriu?

- Confesso que m'agrada més escriure que llegir. L'escriure em fa perdre el llegir! També llegeixo molt en anglès.

- Vostè va ser traductor de molts llibres en anglès.

- És important això. La traducció és un món, interessant i a vegades complicat, depèn dels autors. N'hi ha un, que és dels meus preferits; William Saroyan, americà d'origen armeni. Difícil de traduir. Jo sempre he traduït molt literalment, i a vegades s'ha notat potser massa que ho feia d'aquesta manera. L'exercici de la traducció requereix un bon coneixement de l'idioma original, del teu, i de les intencions de l'autor. Malauradament ha estat sempre molt mal pagat.

- És un escriptor exigent?

- Molt. De vegades em desvetllava durant la nit, m'aixecava del llit, em posava davant la màquina d'escriure i apuntava una idea o refeia alguna cosa que no m'acabava d'agradar.

- Com el va aprendre l'anglès?

- Sol! No vaig anar mai a cap acadèmia ni vaig viure al Regne Unit. Durant el batxillerat fèiem francès, però el darrer curs va venir un professor d'anglès, i vam fer unes classes. Posava uns exemples del segle XVI, clàssics. D'altra banda, a casa arribava una revista anglesa que comprava el meu pare, perquè hi havia il·lustracions. Amb la mica de gramàtica que ens havien ensenyat a l'escola, i aquelles lectures, vaig començar a entrar en l'idioma. Primer em vaig aprendre els verbs irregulars, després els adverbis... va ser un bon mètode. A partir d'aleshores, llegia. Comprava llibres en llibreries de vell, i així anava perfeccionant fins que un editor de Barcelona em va proposar traduir dos llibres al castellà de l'autor, avui desconegut, W.W. Jacobs, que s'havia fet popular amb dues obres: *La mà de mico* i *El vaixell perdut*. El primer llibre que vaig traduir va ser *Amor passat per aigua*. Després he traduït per a moltes editorials, entre elles, Seix Barral, que va ser de les primeres que em va donar feina. En aquell moment vaig cometre l'error de creure'm el campió de la literatura! (riu)

Josep Vallverdú, en una foto d'arxiu. Foto: ACN

- Per què ho diu?

- Vaig pensar que el que escriuria seria publicat fàcilment. Tenia tres novel·les d'aventures i vaig dirigir-me a l'editorial El Molino, i creia que em rebria el president de l'empresa amb un puro. Res d'això. Em van fer entregar les obres en una finestreta petita i em va dir que ja m'avisarien. Quan ho van fer va ser per dir-me que aquelles històries tenien poc interès i que no me les publicarien.

Baixava per la Rambla de Barcelona, empenyat i pensant que no podia ser tan dolent. Vaig dirigir-me a Seix Barral, i allà, després de llegir-les, em van dir que me'n publicarien una. Es deia *La flor del olvido*, com si fos una pel·lícula de Pedro Almodóvar. Després en van publicar una altra, que es deia *Tambores en el río*.

- Ha estat un escriptor vanitós?

- No ho crec. He estat molt content quan un llibre ha tingut èxit, però si no n'ha tingut, tampoc m'hi he posat pedres al fetge.

- Quins són els llibres que més s'estima?

- N'hi ha alguns. En literatura infantil i juvenil, si deixem de banda el *Rovelló*, que és un fenomen social, n'hi ha tres: *El fill de la pluja d'or*, *Un cavall contra Roma* i *L'illa groga*, una història de dos individus supervivents d'un naufragi; un és un contramestre i l'altre és un polissó. D'assajos i altres llibres, doncs *Proses de Ponent*, *Indíbil i la boira*, i els que vam fer juntament amb en Ton Sirera.

- Anaven rondant el país. Vostè escrivint i Sirera fotografiant.

- Amb un dos cavalls, per Catalunya. Vam fer 12.000 quilòmetres. Jo prenia notes i ell captava imatges. Era un fotògraf excepcional, i molt bon cinematògraf! Fèiem jornades extenuants. Recordo un dia que vam dormir a Andorra, vam sortir de la Massana, i vam anar baixant fins a Gratallops, al Priorat. Ens van veure venir com si fóssim guerrillers! (riu) mal vestits, mal afaitats... ens donaren dinar i bon vi. Tant en vam beure, que vam haver de seure a les butaques, perquè haguéssim caigut. Com aquesta, mil anècdotes. Fèiem un bon tàndem amb en Ton.

"El passat se m'apareix en imatges molt nítides. Recordo les converses amb Agustí Calvet 'Gaziel' a Sant Feliu, les anècdotes amb Manuel de Pedrolo, i tants altres? de tots ells he après molt"

- Ha tingut bona relació amb els editors?

- Sí. N'he conegut molts i he treballat per a moltes editorials. Quan es va posar de moda la novel·la juvenil, me'n demanaven moltes. Alguns d'ells m'han comentat algun cop que en la meva trajectòria literària m'hi ha mancat una mica més de novel·la curta.

- Per què no n'ha volgut fer més?

-No em trobo còmode fent històries de tres folis. En necessito més. Dins meu hi porto un guionista de cinema, és la meva vocació.

-Amb què s'inspira per travar les històries que explica?

- Amb tot! Ambients, paisatges, persones, notícies, vivències personals... miri, el Manuel de Pedrolo em va dir un dia que la gent se li acostava pel carrer i li preguntaven si tenia cinc minuts per atendre una història que li volien explicar. Ell deia; ?No m'expliquin històries, que me'n sobren!?. A mi em passa el mateix. Cavil·lo molt i sempre acabo trobant el fil per començar la història. Cada setmana faig un conte per al meu fill Eloi, i li envio.

-Quines personalitats que ha conegut durant la seva vida l'han marcat més?

- Dues. El primer ha estat el doctor i catedràtic Jordi Rubió. El vaig conèixer quan estava represaliat i treballava ?refugiat? com a editor a la Casa Salvat. Però ell volia continuar la tasca del seu pare, Antoni Rubió, i pretenia buscar documents de cultura als arxius de la Corona d'Aragó. Em vaig assabentar que buscava ajudants per fer aquesta tasca, i em va agafar juntament amb un altre nano, Joan Ruiz Calonge, que era director editorial. Em va dir que m'havia escollit perquè jo havia fet clàssiques i podria entendre bé els documents en llatí. Anava a l'arxiu de la Corona d'Aragó i allí trobava papers de tota mena. N'hi havia milers! Algunes cartes eren de Bernat Metge, i es notava que eren seves pel nivell d'escriptura. Un dia vaig trobar una carta de Pere III El Cerimoniós, de Balaguer.

- Què deia?

- Li enviava ell mateix al majordom del castell de Perpinyà. Deia que s'havia assabentat que hi havia forats a les parets a través dels quals s'hi escapaven els faisans. Escrivia: ?Si vinc i veig com s'escapen, el que perdrà el cap serà vostè i no els faisans?. Aquest home era molt llest, però també una bèstia bruta! (riu). Diu que un dia va entrar a València a cavall, i al seu davant hi havia un bufó. No li van fer el pes els acudits, i li va dir: ?Demà seràs escapçat?. Fixi's quina paraula utilitzava per dictar sentència. Escapçat! Feia anar un català preciós.

-I ara vostè viu al carrer Pere III...

- Em va fer molta gràcia quan vaig venir a viure a Balaguer i vaig veure el nom del carrer!

- Quina va ser l'altra personalitat que el va marcar?

- Agustí Calvet "Gaziel". Aleshores acabava d'arribar a Sant Feliu de Guíxols, i un diumenge veig un historiador local, de cognom Esteva, acompanyat d'un home baixet, amb un bastó i el cabell blanc. Era "Gaziel". Em va presentar com un jove professor llicenciat en lletres. Resulta que el meu pare era un admirador retut de "Gaziel". Es comprava *La Vanguardia* només per llegir els seus articles dels divendres. Jo d'ell havia llegit *Diario de un estudiante en París* i també *Hores viatgeres*, un llibre molt desconegut i clandestí que havia publicat el 1927. Aquesta obra era molt estimada per ell, i quan li vaig dir que m'havia llegit aquell llibre, se li va il·luminar la cara. Vam fer bona amistat i ens reuníem ben sovint. Tenia coses molt bones. Vaig aprendre molt d'ell.

- Com ara?

- Tot el que va passar durant els anys de la República, que França no era un país frívol... i una idea que m'ha acompanyat sempre. Quan hom arriba al capdavall de la vida i l'analitza, s'adona que molts dels propòsits no s'han realitzat i que la majoria de coses han passat per atzar. Les casualitats ens dominen la vida.

Vallverdú i Pueyo, descobrint un retrat a la Paeria de Lleida. Foto: Paeria Lleida

- Té aquesta sensació vostè?

- Jo hi crec molt en això, i durant la vida he anat descobrint que l'atzar ens marca bona part del camí. La paternitat m'ho va deixar clar. No tenia molta vocació de pare, i el meu fill va tenir problemes de salut des del principi. Òbviament, allò em va marcar la vida. D'altra banda, no m'hauria pensat mai que em donarien tots els premis que he rebut, i un que m'hauria fet il·l·lúsió, no me l'han donat.

- Quin?

- La medalla d'or Hans Christian Andersen. Es considera el premi Nobel de la literatura infantil.

- Els guardons que ha rebut no han estat de casualitat.

- He estat un treballador, sí. Però mai no he pensat en els premis. M'ho passo molt bé escrivint, i quan acabo un llibre, obro cava o vaig a dinar per celebrar-ho. El premi que més il·lúsió m'ha fet ha estat el d'Honor de les Lletres Catalanes, perquè no l'esperava.

- Com n'ha estat d'important la seva família?

- Hi ha dues figures molt destacades; el pare i l'avi. El pare era liberal, republicà, catalanista de Francesc Macià més que de Lluís Companys. Era comerciant i un bon esportista. Jugava a waterpolo i es cuidava molt. Tenia unes idees ben consolidades i plenament democràtiques. Deia que la democràcia veritable es mesura amb bones conviccions i que siguis capaç de deixar-les per lluitar en favor que l'altre també pugui defensar les seves.

- Hi pensa encara en el seu pare?

- Sí. Això passa sempre. Quan ets un nen creus que el pare és el millor, quan creixes opines que

no et pot ensenyar res i que és un pesat. I quan es mor el trobes a faltar i penses que li consultaries moltes coses.

- L'altra figura és la del padrí.

- Diferent del meu pare. Li va doldre que ell no volgués seguir a la ruralia i que marxés a Lleida. Era un home de dretes i va exigir al meu pare que, com a contrapartida a la seva renúncia, deixés el nen al poble durant els estius. Així ho van fer, i jo encantat. Hi estava mesos a Sant Martí. Del padrí vaig aprendre molt, com de tanta altra gent. Des dels pagesos fins als erudits.

- Com qui?

- Miri. He assistit a conferències de Josep Maria de Sagarra, he dinat amb Josep Pla, he tingut tracte amb Carles Riba, Ferran Soldevila, Jordi Rubió, Alexandre Galí, Joan Triadú, Rafel Tasis, Antoni Badia Margarit, Miquel Porter, Josep Maria de Casacuberta, Jaume Vicens Vives, que em va encomanar el llibre sobre la revolta dels catalans, Frederic Roda, amb qui vam tenir moltes experiències teatrals i vam estrenar el primer magnetòfon de Barcelona...

- Veig que té també algun llibre de teatre aquí damunt la taula.

- No n'he escrit massa, perquè no tinc sentit de les situacions curtes. Bastir personatges i caràcters d'aquesta manera, amb diàlegs, em costa més que altres coses. He publicat alguns llibres, entre els quals *La caputxeta i el llop*, una obra en tres actes que va ser representada molt a La Faràndula de Sabadell, i també al Teatre Romea, a Barcelona.

- També ha cultivat la poesia.

- Aquí la té (assenyala els llibres de poemes que té al damunt de la taula). La poesia me l'he pres sempre molt seriosament, i he tingut la sort de comptar amb prologuistes de primera categoria. Quan la meva dona va emmalaltir vaig fer reflexions profundes, de dolor i també d'esperança. Vaig abocar-me a la poesia d'una manera diferent de com ho havia fet anys enrere, quan el meu escriure era més clàssic, amb més sonets i rimes. Un llibre de poemes no el pots agendar. Et pot durar un any, o més.

-També va conèixer el científic Joan Oró, amb qui compartirà homenatge el 2023.

-Amb ell ens uneixen una sèrie de coincidències. De petits jugàvem plegats, perquè les nostres mares eren amigues. Després vam anar a l'escola junts, encara que mai vam compartir classe. Un dia, als anys seixanta, el vaig veure per Lleida i me'l van presentar. En aquella conversa vam recordar vivències de quan érem menuts. Després li vaig perdre la pista fins que un dia vaig aprofitar l'ocasió que estava per aquí per fer-lo venir a l'institut a fer una xerrada sobre dinosaures. Tenia un parlar amb musicalitat anglesa, i no recordava algunes paraules. Deia: ?Els dinosaures es van... com es diu, Vallverdú?? i jo responia: ?Extingir?. I ell, seguia: ?Això, extingir...?. Era molt bo, molt casolà. Un bon dia em vaig assabentar que es casava amb l'Antonieta.

-L'Antonieta Vilajoliu era amiga seva.

-Sí. Havia enviadat molt jove de l'amic Josep Maria Monill, que va morir sobtadament. Feia anys que ens coneixíem i ella també era amiga de la meva dona, la Isabel. Després del traspàs del seu marit va passar un mes a casa nostra, a l'Esplugu. Dormia a l'habitació del costat i durant aquelles setmanes em vaig convertir en criat i zofer [riu].

- I la vida els ha emparellat al final.

- Ella va anar a viure a Barcelona, on va ser molt feliç. Quan va morir la Isabel, el 2012, jo vaig pensar que no volia estar sol, i temps després vaig començar a barrinar sobre la possibilitat d'unir

les nostres dues viudetats. Va venir a un homenatge que li vam fer a la meva dona, i després es va quedar a dormir a casa de l'Espluga perquè va rebutjar l'hotel que jo, prudent, li havia proposat per a ella. L'endemà vam fer una excursió a Santes Creus, i en tornar li vaig plantejar la meva idea.

- Què li va dir?

- Que seria una bona idea viure plegats. Em va dir que no era cap proposta forassenyada, però que ho havia de rumiar. Jo li vaig respondre: "Pensa-ho, però ha de ser així". Aquella tarda va marxar a Barcelona, i a les portes de l'autocar em diu: "Ja ens veurem". Jo no sé que volia dir aquell "ja ens veurem!" [riu]. Durant aquells mesos li vaig enviar 62 cartes. Després vam estudiar com ens podíem organitzar, i vam buscar data pel casori.

- Com ho van fer?

- No vam voler esperar atenent els consells dels meus amics, que em deien que no ho féssim. Que no ho deixéssim fer llarg. Va ser el primer de desembre del 2012, un dissabte, dia de Sant Eloi, que és com es diu el meu fill. L'arquebisbe de Tarragona, Jaume Pujol, que el coneixíem, ens va oferir l'oratori del Palau Episcopal, que acabava de ser reformat. Vam arribar-hi i un majordom ens van preguntar què volíem: ?Venim al casament. Jo soc el nuvi?, li vaig dir. Tenia vuitanta-nou anys! (riu). Un amic meu em va dir: ?Ja tens trons de casar-te a aquesta edat?. Li vaig respondre que me'n riuria d'ell, i encara me'n ric.

"Ara soc un home acasat. Porto una vida calmada, sense sorpreses. Descanso còmodament, faig exercici amb passejades i prenc pocs medicaments. Vaig sobrevivint!"

- Com és ara la seva vida?

- Calmada. Amb les mínimes sorpreses. Soc un home acasat, i estic molt bé. Faig exercici cada dia. Camino, però ara vaig més lent perquè duc bastó i l'Antonieta em vol agafar del braç cada cop que surto per evitar que caigui. Fa tres setmanes vaig ensopegar i vaig anar a parar a terra.

- Pren algun tipus de medicació?

- Pren una pastilla que m'ajuda a dormir i també una petita píndola que em regula els nivells de tensió. El meu metge, que curiosament és de Puiggròs, m'havia tret la medicació perquè em provocava lleus arrítmies. Vaig estar gairebé tres anys sense prendre una sola pastilla. De moment, sobrevisc!